

OPINII ȘI SOLUȚII ÎN CERCETAREA TRADIȚIONALĂ A ELIPSEI

0. Observațiile care urmează¹ constituie o încercare de a circumscrie limitele între care se situează elipsa ca fenomen gramatical, opiniile adeseori identice, uneori contradictorii pe care aceasta le-a înregistrat în gramaticile tradiționale, în cele de tip transformațional, precum și în studiile actuale de lingvistică.

1. Elipsa și moștenirea clasică

Analizabilă din perspective diferite, elipsa este o particularitate a sintaxei orale, iar, în măsura în care scurtarea enunțului e intenționată, aceasta devine o figură de stil. Prin urmare, elipsa cunoaște o abordare gramaticală, fiindcă orice parte constitutivă a unei propoziții, precum și elementele relaționale care introduc propoziția sunt omisibile. Elipsa prezintă contiguități cu subînțelegerea și suspensia, fenomene ce țin de sintaxa limbii, dar și cu brahilogia, fenomen ce ține de nivelul structurilor cognitive (cf. *Infra*, 2.2.1., 2.2.2., 2.2.3.).

Analiza sintactică a unor structuri propozițional-frazale denotă clar că elipsa influențează configurarea funcțiilor sintactice, fără a afecta bagajul informativ al enunțurilor.

„Elipsa este un fenomen sintactic, specific oralității, care constă în omisiunea voluntară sau involuntară, din structura unei construcții exprimate, a unuia sau a mai multor componente recuperabile semantic (subînțelese). [...] Componentele omise, subînțelese în structura eliptică fragmentară, pot fi reconstituite, spontan sau intenționat, prin reformulări ale construcției integrale inițiale.” (GALR 2005, II, p. 748).

În gramaticile transformaționale, problema elipsei devine în structura *de suprafață* vs *de adâncime* un factor decisiv în confruntarea celor două reprezentări enunțiale.

Elementele absente sunt recuperabile anaforic sau deictic: *anaforic*, când decodarea elementului omis se face prin referire la un element coreferențial, aparținând cotextului verbal imediat, respectiv prin trăsăturile de construcție, iar *deictic*, când este necesar apelul la situația de comunicare. Deoarece interpretarea enunțului eliptic presupune un proces de reconstrucție care pune în relație structura sintactică incluzând elipsa cu bagajul lingvistic de care dispune receptorul, recursul la con-

¹ Abordări textual-discursive ale elipsei în cadrul unei teze de doctorat aflată în stadiu de proiect.

textul extralingvistic este inevitabil, fiind posibil grație competenței comunicative a participanților la actul de comunicare. Pentru că recuperarea integrală a părților absente din construcțiile eliptice implică nu doar co-textul ci și contextul, așadar o perspectivă pragmatică asupra comunicării, studiul elipsei face necesară o abordare conjunctă, lingvistică și pragmatică sau textual-discursivă. Ori de câte ori în produsul textual există o formă de incompletitudine sau de ambiguitate, elipsa este considerată un factor de coerență (Vlad 1994, p. 470), dar și un factor de coeziune, atunci când devine un „operator de dependență” între două enunțuri distincte (Vlad 2000, p. 77).

Depășind simpla valoare gramaticală, elipsa este considerată figură de stil, fiind analizată în acele contexte în care are o funcție expresivă, respectiv în proverbe și zicători, sau când constituie pentru propoziție și frază o sursă de ritm, mai ales în situația în care omisiunile revin în secvențe succesive (cf. Dragomirescu 1995, p. 143; DȘL, p. 192). Când lexicalizarea construcțiilor eliptice are ca rezultat apariția unor *expresii cu formă fixă*, independente de context, căpătând uneori o semnificație diferită de cea a componentelor inițiale, am integrat elipsa *lexicală* în capitolul referitor la abordarea retorică a acesteia. Componenta retorică este o derivată a celei pragmatice, urmărind să explice corelația dintre tehnicile de producere (cu sau fără intenția autorului) și tehnicile efectului la nivelul interpretării textului, strategii care fie se propun ca noutate, fie sunt conforme unei așteptări (cf. C. Dascălu 1987, p. 158; Dragoș 1995, p. 8).

2. Definiții

Consemnată în lucrări de gramatică, retorică, stilistică și, mai recent, în lucrări referitoare la teoria textului, *elipsa* (lat. *ellipsis* < v.gr. *έλλειψις* < *έλλείπω* „a omite” este echivalent cu latinescul *detractio* sau *defectio*, *defectus* – cf. Wald 1998, p. 73) a fost definită prin termenul *omitere*, *suprimare* sau *eliminare*. Nuanțele pe care le capătă termenul *suprimare* se înscriu în limite impuse de factori ca „intenționalitate”, mobil al elipsei, respectiv „act”, adică „rezultat” (al suprimării)².

2.1. Definiții în gramaticile tradiționale. Autorii antici au fost primii care au încercat să explice elipsa sub aspect gramatical sau retoric, considerând-o greșeală de sintaxă sau, alteori, figură de stil.

Pentru Quintilian (1974, p. 323) elipsa este un defect de sintaxă (*vitium*), pentru că duce la obscuritatea exprimării, recomandând, prin urmare, evitarea ei și o alătură formelor de solecism, pleonasm și anastrofă.

În latina târzie, Servius și Cassiodorus vor evidenția virtuțile elipsei, primul exemplificând *formosa ellipsis* prin „Talia per Latium” (*Eneida*, VIII, 18), iar al doilea menționând că ori de câte ori cuvântul se suspendă pentru ca să se vorbească mai repede se folosește elipsa.

² Ambiguitatea care se manifestă în elipsă, ca fenomen, se răsfrânge și asupra terminologiei folosite. Astfel, adjectivul *eliptic* este folosit cu două sensuri opuse: „din care absentează” (*expresie eliptică*) și „care absentează” (*predicată eliptic*: Drașoveanu 1997, p. 276).

Sacerdos, Clarisius, Diomedes și Donatus, gramatici latini târzii, susțin că elipsa, lăsând neformulat ceva necesar enunțului, este salvată tocmai de poziția cuvintelor, în alți termeni, de structurarea acestora (cf. Wald 1998, p. 75).

Evul Mediu și Renașterea acordă elipsei o atenție deloc neglijabilă. Francesco Sanchez de Las Brozas (Sanctius), în lucrarea *Minerva seu de Latinae linguae causis et elegantia* (ediția I, Lyon, 1562; ed. a II-a revizuită, Salamanca, 1587) definește elipsa în raport cu *legitima constructio*, înțelesă mai mult ca un nivel de reprezentare teoretică decât ca o formă mai corectă de exprimare, elipsa marcând absența din enunțul concret a unui cuvânt sau a mai multora (cf. Wald 1998, p. 73).

În tezele renașcentistului Sanctius, se regăsesc în nuce analizele gramaticilor transformaționale, care fac apel la cele două structuri ale enunțului: cea de adâncime, a organizării logice, și cea de suprafață, a organizării fonice. Nivelul logic al vorbirii este mai explicit, Sanctius presupunând elipsa unui Ac. intern în sintagme de tipul „*vivere* [vitam]” sau elipsa unui substantiv sau a infinitivului în construcții de tipul „*stupeo* [stuporem]”, „*ambulo* [iter, viam]” sau „*quo vadis* [vadere]”. Acuzativul intern e explicabil, spune Sanctius, pentru că e prezent atunci când el e însoțit de un adjectiv: „*hilarem vitam vivis*”, „*bonum certamen certavi*”. Ideile lui Sanctius se regăsesc la Caspar Scioppius în *Grammatica philosophica* (1628), autor care distinge o gramatică regulată (canonică) și una neregulată (figurativă), cu elipse și elemente subînțelese (cf. Wald 1998, p. 81).

În concepția lui Priscian, elipsa explică o serie de construcții verbale și nominale. Folosind exemple din Plaut, Cato și Terentius, Priscian observă modificările care intervin între cele două nivele ale limbii: cel semantico-sintactic de construire a enunțului și forma lui sonoră finită, modificări printre care se numără și elipsa. Astfel, pronumele personal subiect e omis, sensul lui fiind implicat în desinența verbală, verbul *esse* din componența unor timpuri compuse este adeseori elidat, prepoziția *in* este eliminată la acuzativul direcției, iar infinitivul cu valoare de imperativ primește, în opinia lui Priscian, valență modală pentru că provine din sintagme cu *volo* sau *iubeo*. Expresia *gaudere* (care are sensul *bucură-te*) este preferată imperativului persoanei a II-a singular *gaude*, subînțelegându-se verbul *iubeo* (poruncesc) sau *volo* (vreau) sau *opto* (doresc), *gaudere* devine deci, eliptic, expresia plină fiind *iubeo gaudere/volo gaudere/opto gaudere* (cf. Wald 1998, p. 76).

Priscian și Sanctius (care preia ideile celui dintâi) consideră că apozitia trebuie complinită mental prin participiul *ens*, neuzitat, sau printr-o propoziție relativă. Mai mult, exprimarea prepozițiilor denotă o vorbire necultivată, omiterea acestora fiind un mijloc de evitare a ambiguității (Wald 1998, p. 79).

2.2. Definiții în gramaticile generativ-transformaționale. Spre deosebire de gramaticile clasice, gramaticile transformaționale consideră elipsa o regulă a cărei aplicare duce la dispariția din structura de suprafață a unor elemente recuperabile în structura de adâncime. Referitor la legătura dintre elipsă și cele două structuri ale enunțului, Sanda Golopenția-Eretescu spune, de exemplu, că:

„[...] sesizarea fenomenului de *elipsă* nu ar fi posibilă fără confruntarea enunțului concret cu un enunț subiacent complet” (Golopenția-Eretescu 1967, p. 154).

Dacă unei structuri de suprafață îi pot corespunde una sau mai multe structuri de adâncime, acestea nu pot fi niciodată ambigue, iar elipsa pare a fi un factor hotărâtor în delimitarea corectă a unor valori sintactice existente în structura de suprafață a enunțului, fapt care o determină pe autoare să afirme:

„Elipsa este transformarea ca efect al aplicării căreia dispar din structura de suprafață elemente recuperabile ale structurii de adâncime (dacă elementele nu ar fi recuperabile, nu am putea percepe eliminarea lor)” (Golopenția-Eretescu 1967, p. 155).

În consecință, denumirile Genitiv subiectiv/obiectiv reprezintă situații în denumirea cărora termenul *G* corespunde statutului elementului la nivelul structurii de suprafață, iar calificativele subiectiv/obiectiv, marchează statutul elementului la nivelul structurii de adâncime (Golopenția-Eretescu 1967, p. 155).

Absența „plus”-ului de material lingvistic din structura de suprafață pe care l-ar presupune surplusul de înțeles din structura de adâncime conferă caracter economic structurii de suprafață, iar caracterul redundant este conferit de numărul mai mare de semne decât e necesar în raport cu înțelesul general al enunțului (Prioteasa 1974, p. 27).

În aceeași ordine de idei, Constantin Milaș (1986, p. 130, în studiul *Sincopă sintagmatică regresivă*) susține că o comunicare se realizează prin reducerea redundanței limbii în momentul în care

„interlocutorul reușește să suplinească într-un enunț concret absența unităților specifice, confirmând astfel, prin nereclamarea completării lor de către locutor, recepțarea integrală a conținutului mesajului [...]”.

Imprimând enunțului un caracter economic, se impune întrebarea dacă elipsa trebuie opusă, ca fenomen, redundanței.

3. Delimitări: elipsa și alte fenomene de absență

Elipsa intră în relație cu diferite fenomene ale absenței, care sunt înrudite între ele: *subînțelegerea*, *omisiunea*, *brevilocvența* (brahilogia) și *întreruperea* (suspensia). Delimitările, dar și posibilele interferențe, se impun de la sine.

3.1. Elipsă și subînțelegere. Cele două „fenomenalizări ale neexprimării” (Neamțu 1999, p. 454), *elipsa* și *subînțelegerea*, au fost interpretate și exemplificate, nelipsind controversile. Definită inițial de A. Nicolescu (1996, p. 14) ca un fenomen sintactic opus celui care se bazează pe reluare sau repetare, *elipsa* este diferită de *subînțelegere*, care constă în omiterea unui element enunțat mai înainte, în opinia aceluiași autor *elipsa* reprezentând și opusul prezenței unui termen.

Dar în timp ce, în cazul subînțelegerii cuvintelor omise, acestea „pot fi completate cu precizie”, în cazul elipsei „completarea se face, de obicei, cu aproximație” (GLR, 1966, vol. II, p. 399):

- (1) – *Apoi cucoane, mă prind eu să ți-l secer.*
– *Cum [să-l seceri], singur?* (Creangă, *Povești*)³

Împărtășim opinia lui D. D. Drașoveanu, care consideră că elipsa și subînțelegerea nu pot fi confundate pentru că, în timp ce elipsa este „absență prin suprimare”, subînțelegerea este „absență prin nonrepetare”. În cazul subînțelegerii, subiectul

„nu se exprimă, deoarece a fost sau va fi exprimat (cel puțin) o dată într-o altă propoziție din frază [...]” (Drașoveanu 1997, p. 277):

- (2) *Ion a venit la mine și [Ion] mi-a adus un disc.* (Neamțu 1999, p. 320)

3.2. Elipsă și brevilocvență. *Brevilocvența* (brahilogia) este considerată un fenomen plasat la nivelul structurilor cognitive unde cunoașterea este fragmentară și incompletă (Șerbănescu 1992, p. 93). Faptul de limbă, care, în cazul elipsei, este suprimat, în cazul brevilocvenței este inexistent, deoarece se poate să fi dispărut atât din vorbirea interioară, cât și din conștiința vorbitorului. D. D. Drașoveanu (1997, p. 277) susține că, în fața unui afiș care specifică prețul unui kg de mere, nici chiar în „vorbirea interioară” nu se realizează structura „aceste mere costă”, deoarece ea este suplinită situațional, de contextul extraverbal.

3.3. Elipsă și suspensie (întrerupere). Definită în GLR (1966, p. 400) ca o „elipsă cu elemente afective” și ca o întrerupere voită a comunicării, când restul poate fi subînțeles sau când vorbitorul caută alte cuvinte pentru a-și expune gândurile, suspensia este tratată în același sens și de Dumitru Irimia (1986, p. 65), care o exemplifică:

- (3) *Să știi că ... (el). Doar n-o fi ... (Mircea)!*

Delimitarea dintre cele două fenomene – *elipsă* și *suspensie* – capătă contur prin evidențierea nuanțelor de către D. D. Drașoveanu. Claritatea expozeului elimină orice nelămuriri în privința celor două fenomene de limbă:

„Limita dintre *elipsă* și *suspensie* ar fi cea dintre *suprimare* și *noncontinuare* (= întrerupere); „definite” însă prin acești termeni, sferile celor două fenomene intră într-o relație de aproximativă identitate: suprimarea produce și ea o *întrerupere*, iar segmentul suspendat este și el unul *suprimat*; în plus, segmentul suspendat – cel mai frecvent, terminal – *nu este numai terminal*” (Drașoveanu 1997, p. 277-278).

Deosebirea constă atât în cauze de ordin afectiv, cât și în cele de ordin „supra-segmental”, suspensia fiind marcată verbal printr-o intonație specifică, iar în scris prin cele trei puncte de suspensie:

„Un exemplu relevant în acest sens este cel al telegramei: „elipsa este *proprie* și *caracteristică* [subl. a.] telegramei, pe când suspensia este improprie acesteia” (Drașoveanu 1997, p. 278).

³ Exemplele pe care le-am interpretat le-am extras din studii de gramatică a limbii române, dar și de sintaxă a limbii franceze, deoarece structura frazei în cele două limbi prezintă similitudini evidente, datorită moștenirii latine.

4. Elipsa în raport cu expansiunea, contragerea și abrevierea

Elipsa poate fi implicată în explicarea structurilor rezultate în urma expansiunii. Astfel „ca un bolid” din propoziția

(A trecut pe lângă noi) **ca un bolid**,

prin *expansiune* devine:

(4) (A trecut pe lângă noi) **cu viteză de bolid**

sau

(5) (A trecut pe lângă noi) **cum trece un bolid** [subl. a.]. (Coteanu 1982, p. 331)

Iorgu Iordan (1937, p. 235) face apropieri între *contragere* și *elipsă*, considerându-le asemănătoare, pentru că elipsa, caracteristică vorbirii comprimate, elimină părți

„chiar foarte importante din punct de vedere gramatical, dar neglijabile în ce privește sensul”.

4.1. Elipsa în raport cu reducerile și contragerile. *Contragerile* sunt, în concepția lui D. D. Drașoveanu, structuri cu moduri nepersonale: gerunziale, infinitivale și prin supin, din care absentează relatorul interpropozițional; la contragerile prin gerunziu și infinitiv subiectul poate fi diferit de al regentei, iar la toate tipurile, modul nepersonal al verbului este în relație de substituibilitate cu unul personal:

(6) Coborând **temperatura**, apa a-ngețat.

(7) I-au rugat atâția, încât a-i mai ruga și **eu** ar fi inutil [subl. a.]. (Drașoveanu 1988, p. 37)

(8) **Îmbolnăvindu-se**, Maria nu s-a dus la școală [subl. a.]. (Drașoveanu 1988, p. 43)

Reducerile sau *abrevierile* sunt rezultatul unor transformări în urma cărora relativul subordinant interpropozițional este suprimat, precum și verbul *a fi* (copulativ, auxiliar sau predicativ):

(9) **Bolnavă**, Maria nu s-a dus la școală. (Drașoveanu, 1988, p. 43)

Acest tip de elipsă prin *abreviere* este rezultatul unei gramaticalizări și este specifică unor construcții stabile, precum în

(10): Deși [este, era] **bolnavă**, a venit totuși

sau structurilor pasive dependente de un verb modal impersonal, ca în

(11): **trebuie** [a fi, să fie] **remarcat**,

în care este omis verbul *a fi* (GLR, II, 2005, p. 752).

Contragerile și reducerile devin fenomene distincte: în timp, ce în *contrageri*, sunt angajate gerunziul, infinitivul și supinul, în *reduceri* este angajat participiul (cf. Drașoveanu 1988 și 1997, p. 259).

Din punctul nostru de vedere, contragerile și abrevierile implică fenomenul elipsei prin suprimările pe care le antrenează.

4.2. Elipsa și construcțiile scindate. *Scindarea*,

„fenomen morfo-sintactic (gramatical) în urma căruia se obțin construcții emfatică cu valoare semantico-stilistică”,

are ca efect concentrarea interesului asupra unuia dintre constituenți, obținându-se un efect persuasiv puternic (cf. Șerbănescu 1986, p. 8).

Numite și „construcții relative sparte”, structurile care sunt rezultatul transformării de scindare transmit aceeași informație semantică, diferențele apărând la nivelul reliefării de către emițător a unuia dintre constituenți și la nivelul presupuzițiilor implicate (cf. Șerbănescu 1986, p. 5).

Topica, intonația, accentuarea – procedee de emfază –, precum și ocurența grupărilor *cel ce, cel care, ceea ce* contribuie în mod esențial la scindarea construcțiilor și a transformării unor construcții neemfatică în construcții cu caracter emfatic:

(12) *Îmi place munca* (neemfatic)

(13) *Ceea ce îmi place este munca* (emfatic)

(14) *E sigur că va veni* (neemfatic)

(15) *Ceea ce e sigur e că va veni* (emfatic). (Șerbănescu, 1986, p. 3-8)

Relația pe care elipsa o are cu construcțiile scindate este, credem, existența implicată a unor afirmații făcute în text, contextualul condiționând transformările de scindare prin care aceste afirmații sunt reluate într-un mod emfatic. Pentru că *Ceea ce îmi place este munca* presupune existența explicită a afirmației *Îmi place munca*, antrenate fiind în procesul scindării cele două structuri (cea de adâncime vs cea de suprafață) (cf. Șerbănescu 1986, p. 7). Elipsa poate fi integrată în interpretarea unor astfel de structuri, deoarece topica, intonația, accentul și scindarea caracterizează procedeul suprimării, modalitatea în care se realizează aceasta fiind esențială.

4.3. Elipsa și sincopel sintagmatic regresive. Din punct de vedere sintagmatic, materialul lingvistic poate fi reorganizat variat, reflectând tendința de economie în exprimare; astfel, de la sintagmele coordonative ai căror termeni sunt puși în raport printr-un element joncțional, în care se face apel la o subînțelegere anticipativă, de tip regresiv, și până la structurile „prefabricate” prin elipse specializate pentru o situație sau alta, distanța nu e foarte mare (cf. Milaș 1986 și 1989).

În exemple precum

(16) *El, raportul, constituie în și cu exclusivitate obiectul de studiu al gramaticii* [...] [subl. a.]. (Milaș 1986, p. 131)

suprimarea este făcută de către emițător în virtutea faptului că receptorul e ajutat în decodarea mesajului de aceea că trebuie să refacă integral structura primară a enunțului. Suprimarea e motivată psihologic pentru că informația lexicală conținută

după conjuncția coordonatoare este actualizabilă și în fața acesteia, subînțelegerea anticipativă de tip regresiv producându-se

„ca efect al presiunii elementelor lexico-gramaticale situate în dreapta segmentului (segmentelor) suprimat(e).” (Milaș 1986, p. 132-133)

Iată însă două exemple în care subînțelegerea s-a transformat în elipsă:

(17) *De toate am uitat, peste toate am trecut, fără să știu când și cum;*

(18) – *M-oi duce dacă spui, dar e bine să-mi arăți ce și cum* [subl. a.] (Milaș 1989, p. 83).

În exemplele de mai sus, fie că funcția relațională a relativului *ce/cum* rămâne suspendată, neputându-se valorifica, fie că acestea grupându-se, rămâne suspendat verbul, maniera în care adverbele și pronumele relative sunt folosite (manieră pe care C. Milaș o numește *absolută*) ne determină să ne reamintim că în procesul emiterii și receptării unui enunț intervin și circumstanțele la care participanții la actul de vorbire nu sunt imuni.

În măsura în care anumite structuri se fixează în limbă devenind „valori pietrificate”, expresii uzuale pot fi explicate prin folosirea elipsei:

(19) *verzi și uscate; c-o fi, c-o păți; că așa și pe dincolo; până una alta.* (Milaș 1989, p. 56-57)

5. Elipsa–factor „nonomisibil” în analiza și interpretarea sintactică

Opiniile cu privire la elipsa gramaticală pot fi grupate în două direcții principale: una conform căreia elipsa reprezintă

„omiterea unor elemente necesare din punct de vedere gramatical sau lexical, pe care vorbitorii le au în minte, fără să fi fost exprimate mai înainte” (GLR, II, 1966, p. 398),

punct de vedere la care ne asociem, și o a doua, după care

„elipsa este absența facultativă a unui cuvânt dintr-o îmbinare de cuvinte, cuvânt care poate fi reintrodus în vorbire fără a aduce vreo schimbare din punct de vedere gramatical, lexical”. (Rizescu 1962, p. 118).

5.1. Elipsa în raport cu coordonarea, subordonarea și juxtapunerea. În frază pot să fie eliptice:

– propoziția principală:

(20) *Bine că vii (= ce bine este, sau faci bine că vii).*

– propoziția secundară – când e comparativă:

(21) *N. e tot atât de bun ca și voi (= ... cum sunteți și voi de buni).*

– ambele propoziții dacă fraza e formată numai din două:

(22) *Mai bine târziu decât niciodată* (= *mai bine să vii târziu decât să nu vii niciodată*).

– propoziția principală în întregime:

(23) *Să se isprăvească imediat!* (= *ordon să se isprăvească imediat*). (Jordan 1937, p. 236)

În toate exemplele, avem cazuri de elipsă a predicăției, mai precis de depredicativizare, antrenate fiind raporturile de coordonare și subordonare (la nivel de frază). Efectul acestei tendințe, în anumite registre funcționale ale limbii este o frază nominală nonstructurată, precum și grupul nominal paratactic. Simplificarea mijloacelor lingvistice, cum ar fi lipsa conectorilor și a articolului, precum și a anumitor determinanți în folosirea complementului non propozițional, nu lasă să aducă vreun prejudiciu clarității și exactității expresiei (Florea 1984, p. 28-32):

(24) *robe lainage, pull éponge monchon, [...] banquettes plastique noir, [...] manteau vison lapin véritable* etc. (Florea 1984, p. 33).

În structura nominală din limbajul tehnic și al publicității, relatorul este când întrebuințat, când omis:

(25) *carrosserie deux et quatre portes,*

(26) *moteur quatre temps, boîte 5 vitesses,*

dar

(27) *boîte à quatre rapports tous synchronisés*

sau

(28) *vêtements cachemire, semelles cuir*

și

(29) *robe en cachemire, gants en cuir maille* [subl. a.] (Florea, 1984, p. 33).

Trecerea de la hipotaxă care se manifestă atât în macrosintagma frazei, cât și în sintagma nominală, poate să afecteze și grupul verbal (GV):

(30) *tricot(aje) nature și tricoter nature*

(31) *la garantie trois ans și garantie trois ans*

(32) *imitation cobra și imprimé cobra* [subl. a.] (Florea, 1984, p. 35).

Similitudinile existente între GN paratactic și numele compuse: *roman-foileton, timbru-poștal, stație-service* fac dificile, dacă nu imposibile intențiile de departajare (Florea 1984, p.28).

Folosirea parataxei ca formă de elipsă a unei legături poate perturba sintaxa până la crearea unei incertitudini semantice. Nu de puține ori virgula suplânește conjuncțiile coordonatoare, ca în următorul exemplu din Sartre:

(33) *Copiii aleargă, porumbeii zboară.* (Grupul μ 1974, p. 106-107)

Elipsa cuvântului subordonator în:

- (34) *Ai carte, ai parte;*
 (35) *Dai, n-ai;*
 (36) *Vrei, nu vrei, bea Grigore aghiazmă.*

demonstrează faptul că rolul hotărâtor în aprecierea unei propoziții ca principală și a alteia ca secundară îl are înțelesul, propozițiile neputând fi coordonate. Situația este identică și în exemplele:

- (37) *Dai, n-ai = [Dacă] dai, n-ai nu Dai, [dacă] n-ai sau Dai, n-ai ≠ Dai și n-ai* (Neamțu 1999, p. 454).

În enunțurile juxtapuse și pseudojuxtapuse, din cauză că *și* nu a fost considerat eliptic, *nici* și *deci* au fost și mai sunt considerate (în opinia lui D. D. Drașoveanu) conjuncții și nu adverbe:

- (38) *Ba intră, ba iese.*
 (39) *Nici Ion (D) nici Maria ...*
 (40) *A învățat (D) deci a știut.* (Drașoveanu 1997, p. 280)

Integrând-o în tipul elipsei fără glisare, propoziția *De-aș ajunge!* este interpretată ca fiind o subordonată exclamativă, deși, în mod curent, exclamative nu pot să fie decât principale (Drașoveanu 1997, p. 279). Enunțurile eliptice introduse prin *de*, *dacă*, *să* sau *când* provin din fraze complete, a căror regentă e o propoziție enunțiativă exclamativă sau o propoziție interogativă exclamativă având o intonație specifică în urma omiterii regentei (Dascălu 1991, p. 29).

5.2. Elipsa și relația apozitivă. În enunțurile:

- (41) [Gâzele] *purtau pecetea locului, adică a păcurii.*
 (41a) [...] *purtau pecetea locului, respectiv a păcurii.*
 (41b) [...] *purtau pecetea locului, a păcurii.* (Hodiș 1973, p. 297-298)

între antecedente și apozitii există aceleași relații sintactice ca și în prezența adverbilor apozitive/explicative: *adică* și *respectiv* (41 și 41a), cât și în lipsa adverbilor și a locuțiunilor adverbiale apozitive (41b).

Deoarece apozitia este „o reformulare, o explicitare” a antecedentului, ceea ce și „permite eliminarea apozitiei fără a dezorganiza enunțul” (Neamțu 1999, p. 355), elipsa apare în cazul apozitiei în relație cu juxtapunerea, *adică* atunci când relațiile se exprimă prin simpla alăturare.

În exemplul

- (42) *Am un prieten foarte bun, pe care-l cunoști și tu de pe vremea când eram studenți și mergeam adesea împreună la dans, prieten care acum s-a mutat la Timișoara.* (Neamțu 1999, p. 357),

apozitia, despărțită prin mai multe cuvinte, determinanți ai antecedentului, creează impresia de hiat între ea și antecedent, dar topica-fixă în cazul ei (situarea în

dreapta termenului explicat) și apartenența ei la propoziția în care se află termenul antecedent suplinesc elipsa adverbului explicativ, apozitia fiind o reluare realizată prin juxtapunere (cf. Neamțu 1999, p. 357).

6. Rolul intonației și al semnelor de punctuație în studiul structurilor eliptice

Elipsele sunt posibile în vorbire, datorită faptului că intonația, mimica și gesturile însoțesc cuvintele, precum și datorită ansamblului de presupozii comune pe care le împărtășesc interlocutorii (Dascălu 1991, p. 19-20). De asemenea, în scris, semnele de punctuație redau grafic, pe cât posibil, ceea ce în limbajul oral exprimă efectiv participarea interlocutorilor.

Enunțurile eliptice sunt considerate „acte indirecte de vorbire” (Dascălu 1991), determinate de tendința spre efortul minim și de emoția puternică a vorbitorului.

„Deoarece vorbitorul se limitează să pună în valoare vârful de interes, elementele frapante ale gândirii sale; sub impactul unei emoții puternice, el nu are răbdarea, nici timpul necesar să se supună regulilor limbajului îngrijit și organizat” (Dascălu 1991, p. 19)

făcând posibile elipse în vorbire, fără să împiedice înțelegerea corectă a comunicării. Ceea ce face ca în anumite situații să poată fi înlăturată ambiguitatea sintactică este contextul lingvistic/extralingvistic, iar descrierea sintactică pentru a fi clară și completă ar trebui să integreze „tăieturile melodice” (Dascălu 1990, p. 33). Laurenția Dascălu identifică mai multe tipare intonaționale în funcție de tipurile de enunțuri eliptice pe care le analizează⁴. Structural, tipurile eliptice nu sunt deloc de neglijat. Multe dintre propozițiile eliptice sunt rezultatul omiterii regentelor lor:

(43) *Dacă plouă? < Ce-au să facă dacă plouă?* (Dascălu 1991)

Pentru Laurenția Dascălu intonația unei exclamative eliptice poate avea un tipar intonativ suspendat la nivel mediu, fără coborâre finală, iar ceea ce s-a păstrat provine dintr-o construcție complexă:

(44) *și acuma ce mă gândii eu / să iau un lipic / d-ala // care se lipește așa dă ... țoală / și-nvârtesc așa // și i-l pui aici așa // măi și dacă nu s-a-nvârtit!*

(45) *și dacă nu s-a-nvârtit <* măi, și dacă nu s-a-nvârtit (mult), atunci nu s-a mai învârtit deloc!* (Dascălu 1991, p. 22).

În aceiași termeni sunt explicate și alte tipare intonative. Enunțurile eliptice, introduse prin *de*, *dacă*, *să* au formă fie afirmativă, fie negativă, ele provenind din fraze „complete” în care regenta fie este o propoziție enunțiativă exclamativă, fie este o propoziție interogativă exclamativă care s-a omis (Dascălu 1991, p. 29).

⁴ Tiparele intonaționale menționate de către Laurenția Dascălu sunt:

- tipar intonațional „plat”, plasat în registrul de jos al vocii;
- tipar descendent interogativ, specific întrebărilor parțiale;
- tipar descendent interogativ, specific întrebărilor parțiale;
- tipar exclamativ „superlativ”: ton înalt;
- tipar ascendent interogativ, specific întrebărilor totale (Dascălu 1991, p. 29).

Intonația enunțurilor eliptice este discutată de către Dascălu pe eșantioane de enunțuri „cvasi-ecou”, reprezentând un tip de propoziții eliptice de predicat, întrebări

„care reiau din replica partenerului numai un cuvânt sau un grup de cuvinte și adaugă în fața acestora unul din cuvintele interogative”. (Dascălu 1981, p. 215)

Rostite cu un contur melodic ascendent, acestea debutează cu pronumele *care*, *cine*, *ce*, *cât(ă)*, *câți*, *câte* sau cu adverbele *când*, *unde*, *cum*:

(46) – *Locuiește în Brăila.*

– ***Unde în Brăila?***

– *Undeva pe lângă gară.*

(47) – *Mă întorc repede.*

– ***Cât de repede?***

– *Într-un sfert de ceas.*

(48) – *Dă-mi voie ...*

– ***Ce voie? Ce voie?*** (Dascălu 1981, p. 216-217)

În ultimul cuplaj (preluat din I. L. Caragiale – *O scrisoare pierdută*, III, 3), reluările sunt propoziții interogative retorice, care nu întreabă, ci afirmă ceva, având formă pozitivă și înțeles negativ. Completitudinea unui enunț poate fi conferită de intonația cu care acesta este rostit, dacă structura ritmico – sintactică a textului îi permite (Martins-Baltar 1977, p. 73-75). Diferența dintre o intonație plină și una eliptică constă în faptul că prima este o intonație alocutivă, în timp ce intonația eliptică apare ca o „intonație de segment” și se termină prin așteptarea unei interpretări a segmentului început, interpretare care nu mai apare însă în text. Cu intonația plină *el a plecat* se explicitează prin *eu n-am spus că el a plecat*, în timp ce cu intonația eliptică explicația va fi *el a plecat, eu mă întreb* (Martins-Baltar 1977, p. 74).

Intonația și curba melodică a enunțurilor interogative sau exclamative eliptice din cadrul schimburilor verbale reprezintă pentru unii lingviști un punct de interes (Florea 1992; Martins Baltar 1977; Dascălu, 1991 și 1981).

7. Concluzii

(i) pentru autorii latini târzii de gramatici elipsa este un mijloc de a evita repetiția și, ca atare, de a scurta formularea, cotextul verbal având rolul de a asigura înțelegerea enunțului eliptic;

(ii) dacă în cazul subînțelegerii care este „absență prin nonrepetare”, elipsa reprezintă o „absență prin suprimare” (Drașoveanu 1997, p. 277), în cazul căreia completarea se face cu aproximație (cf. *Supra*, 2.3.1.). În timp ce elipsa este un fapt de limbă, brevilocvența (brahilogia) este un fenomen plasat la nivelul structurilor cognitive, unde cunoașterea e fragmentară și incompletă (cf. *Supra*, 2.3.2.). În ce privește suspensia, aceasta reprezintă o „noncontinuare” a unui segment care este,

în general, terminal, fiind marcată verbal printr-o intonație specifică și, grafic, prin cele trei puncte de suspensie (Drașoveanu 1997, p. 277-278), în timp ce elipsa este și ea o întrerupere a segmentului, cele două fenomene deosebindu-se prin caracteristici de ordin „suprasegmental”;

(iii) integrată de către gramaticile transformăionale în interpretarea celor două structuri ale enunțului, elipsa este procesul care explică dispariția, în structura de suprafață, a unor elemente recuperabile în structura de adâncime;

(iv) în anumite registre funcționale ale limbii franceze, lipsa conectorilor, a articolului și a anumitor determinanți nu afectează claritatea și exactitatea expresiei, rezultatul fiind favorizarea frazei nominale și a grupului nominal paratactic. În limba română, elipsele, fie ele urmate de glisare sau nu (Drașoveanu 1997, p. 279-283), ca și folosirea relativelor cumulate (Neamțu 1999, p. 433) antrenează modificări în plan structural, cu schimbări deloc neglijabile în interpretarea funcțiilor sintactice;

(v) în vorbire, intonația, mimica, gesturile și presupuzițiile fac posibilă înțelegerea comunicării fără ca aceasta să fie perturbată de elipse. În scris, punctuația încearcă să suplinească funcțiile intonației;

(vi) în interpretarea propozițiilor aflate la limita dintre „analizabil” și „nonanalizabil”, elipsa constituie un instrument de analiză, dovedindu-se în același timp un element ajutător în stabilirea rolului unităților gramaticale cu statut incert.

BIBLIOGRAFIE

- DȘL = A. Bidu-Vrânceanu, C. Călărașu, L. Ionescu-Ruxândoiu, M. Mancaș, G. Pană Dindelegan, *Dicționar de științe ale limbii*, ediția a II-a, București, Editura Nemira, 2005, p. 192.
- Coteanu 1982 = Ion Coteanu, *Gramatica de bază a limbii române*, București, Editura Garamond, 1982.
- Dascălu 1981 = Laurenția Dascălu, *Intonații interogative compuse*, în SCL, XXXII, 1981, nr. 5, p. 473-477.
- C. Dascălu 1987 = Crișu Dascălu (ed.), *Text, figură, coerență*, Timișoara, Centrul de Științe Sociale, Sectorul de poetică, 1987.
- Dascălu 1991 = Laurenția Dascălu, *Despre intonația unor exclamative eliptice* în SCL, XLII, 1991, nr. 1-2, p. 19-31.
- Dragomirescu 1995 = Gheorghe Dragomirescu, *Dicționarul figurilor de stil*, București, Editura Științifică, 1995.
- Dragoș 1995 = Elena Dragoș, *Elemente de sintaxă istorică românească*, București, Editura Didactică și Pedagogică, 1995.
- Drașoveanu 1988 = D. D. Drașoveanu, *Propoziții contrase și propoziții abreviate (I)*, în CL, XXXIII, 1988, nr. 1, p. 35-47.
- Drașoveanu 1997 = D. D. Drașoveanu, *Elipsă gramaticală și glisare*, în *Teze și antiteze în sintaxa limbii române*, Cluj-Napoca, Editura Clusium, 1997, p. 276-283.
- Drașoveanu 1988 = D. D. Drașoveanu, *Propoziții contrase și propoziții reduse (I, II)*, în *ibidem*, p. 244-275.

- Florea 1984 = Ligia Stela Florea, *Une tendance actuelle du français: le complément non prépositionnel*, în CL, XXIX, 1984, nr. 1, p. 27-37.
- Florea 1992 = Ligia Stela Florea, *Esquisse de typologie des énoncés exclamatifs*, în RRL, XXXVII, 1992, nr. 1, p. 33-43.
- Golopenția Eretescu 1967 = Sanda Golopenția Eretescu, *Structura de suprafață și de adâncime în analiza sintactică* în PLG, vol. V, 1967, p. 153-166.
- GLR = *Gramatica limbii române*, vol. II, ediția a II-a, București, Editura Academiei RSR, 1963.
- GALR = *Gramatica limbii române*, I. *Cuvântul*, II. *Enunțul*, București, Editura Academiei Române, 2005; tiraj nou, revizuit, București, Editura Academiei Române, 2008.
- Grupul μ = Grupul μ , *Retorica generală*, Editura Univers, București, 1974.
- Hazy 1985 = Ștefan Hazy, *Manifestări ale regimului prepozițiilor*, în CL, XXX, 1985, nr. 2, p. 148-151.
- Hodiș 1973 = Viorel Hodiș, *Natura sintactică a relației apozitive. Coordonarea și relația apozitivă în opoziție cu subordonarea*, în CL, XVIII, 1973, nr. 2, p. 297-312.
- Iordan 1937 = Iorgu Iordan, *Gramatica limbii române*, București, Editura Cartea Românească, 1937.
- Irimia 1986 = Dumitru Irimia, *Structura stilistică a limbii române contemporane*, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1986.
- Martins-Baltar 1977 = M. Martins-Baltar, *De l'énoncé à l'énonciation: une approche des fonctions intonatives*, Paris, CREDIF, 1977.
- Milaș 1989 = Constantin Milaș, *Aspecte ale economiei de expresie lingvistică în discursul literar*, în C. Vlad (ed.), *Semiotică și poetică (4). Cercetarea textului*, Cluj-Napoca, Editura Universității din Cluj-Napoca, 1989.
- Milaș 1986 = Constantin Milaș, *Sincope sintagmatice regresive*, în CL, XXXI, 1986, nr. 2, p. 130-135.
- Neamțu 1999 = G. G. Neamțu, *Teoria și practica analizei gramaticale*, Cluj-Napoca, Editura Excelsior, 1999.
- Nicolescu 1996 = Aurel Nicolescu, *Probleme de sintaxă a propoziției*, București, Editura RAI, 1996.
- Plett 1983 = Heinrich Plett, *Știința textului și analiza de text*, București, Editura Univers, 1983.
- PLG = *Probleme de lingvistică generală*, vol. I-VII, București, Editura Academiei RPR/RSR, 1959, 1960, 1961, 1962, 1967, 1974, 1977.
- Prioteasa 1974 = Ioana Prioteasa, *Economia lingvistică din perspectiva conceptelor structură de suprafață și nstructură de adâncime*, în PLG, VI, 1974, p. 25-31.
- Quintilianus 1974 = M. F. Quintilianus, *Arta oratorică*, București, Editura Minerva, 1974.
- Rizescu 1962 = I. Rizescu, *Observații asupra semnului zero*, în PLG, IV, 1962, p. 113-127.
- Șerbănescu 1986 = Andra Șerbănescu, *Construcții scindate*, în LR, XXXV, 1986, nr. 1, p. 3-10.
- Șerbănescu 1986 = Andra Șerbănescu, *Elipsa în propoziții interogative*, în SCL, XLIII, 1992, nr. 1, p. 93-99.
- Vlad 1994 = Carmen Vlad, *Sensul, dimensiune esențială a textului*, Cluj-Napoca, Editura Dacia, 1994.
- Vlad 2000 = Carmen Vlad, *Textul aisberg*, Cluj-Napoca, Casa Cărții de Știință, 2000.
- Wald 1998 = Lucia Wald, *Pagini de teorie și istorie a lingvisticii*, București, Editura ALL, 1998.

OPINIONS AND SOLUTIONS FOR THE TRADITIONAL INTERPRETATION OF ELLIPSIS

(Abstract)

This article presents the grammatical ellipsis, the author debating the opinions and solutions which appear in the traditional grammarbooks, but also in the more recent linguistic studies.

Being a peculiarity of the oral syntax which does not affect the informative content of the sentences, the ellipsis becomes a figure of speech when it gets expressive valences.

The ellipsis is related to different phenomena of the absence: connotation, omission, brevity and interruption (abeyance), altogether it is delimited by them.

The transformational grammarbooks consider the ellipsis a rule which applied, leads to the disappearance of some elements from the surface structure, but they are recoverable in the depth surface.

The ellipses may appear in the oral speech due to the fact that intonation, mimicry and gestures accompany the words, sometimes substituting them, but also due to the set of presuppositions that the speakers share among each other. In writing, the punctuation marks represent graphically that which in the oral speech is represented by the actual participation of the speakers.

*Str. Olteniei, 2A
Baia Mare*